

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 3 december 2019

Mål nr

T 1274-19

PARTER

Klagande

Aktiebolaget Stadsholmen, 556035-1511

Adress hos ombudet

Ombud: Juristen SJ

Motpart

NB

Ombud: Jur.dr MA

SAKEN

Medansvar enligt aktiebolagslagen

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2019-02-08 i mål T 3503-18

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Aktiebolaget Stadsholmen ska ersätta NB för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 22 100 kr, varav 19 500 kr avser ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Stadsholmen har yrkat att Högsta domstolen ska fastställa tingsrättens mellandom och dom, befria bolaget från skyldigheten att ersätta NB för rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten samt förplikta honom att ersätta bolaget för rättegångskostnader i dessa instanser.

NB har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Xperantum AB hyrde från och med 2006 en kontorslokal av Stadsholmen. Efter omförhandling av hyresvillkoren träffade bolagen 2011 ett nytt hyresavtal som löpte fram till mars 2012, då Xperantum sade upp avtalet till omedelbart upphörande.
2. Efter det att Stadsholmen under våren 2013 hade väckt talan mot Xperantum, med anledning främst av en oreglerad hyresskuld, träffade bolagen en förlikning som innebar att Xperantum till Stadsholmen skulle betala drygt 2 500 000 kr enligt en avbetalningsplan. Enligt förlikningsvillkoren förföll hela skulden till omedelbar betalning om avbetalningsplanen

inte följdes. Förutom hyresskulden innefattade förlikningen även en motfordran som Xperantum hade gjort gällande i anledning av renovering av lokalen. Förlikningen stadfästes genom dom den 17 oktober 2013. Inledningsvis följde bolaget avbetalningsplanen, men under hösten 2014 upphörde betalningarna, varvid återstående del av skulden förföll till betalning.

3. Under 2010–2013 förelåg kapitalbrist i Xperantum och 2014 försattes bolaget i konkurs. Kapitalbristen hade inte läkts vid något tillfälle och det hade inte heller upprättats någon kontrollbalansräkning.

4. Den 16 juni 2016 väckte Stadsholmen talan mot NB, som under 2012 hade tillträtt som ensam styrelseledamot i Xperantum. Stadsholmen gjorde gällande att NB hade ett personligt betalningsansvar enligt 25 kap. 18 § aktiebolagslagen (2005:551) för den förpliktelse som uppkommit för Xperantum till följd av den stadfästa förlikningen. Genom denna hade Stadsholmen en fordran avseende obetalda hyror på närmare 2 000 000 kr jämte ränta.

5. NB bestred Stadsholmens talan. Han gjorde gällande bl.a. att Stadsholmens fordran var preskriberad eftersom talan mot honom inte hade väckts inom den frist som anges i 25 kap. 20 a § aktiebolagslagen; talan hade väckts mer än tre år efter det att den förpliktelse som ansvaret avsåg hade uppkommit.

6. Tingsrätten fastställde i mellandom att den i målet aktuella fordran hade uppkommit genom förlikningen den 17 oktober 2013. Talan ansågs därför ha väckts inom tre år från förpliktelsens uppkomst. I den slutliga domen fann tingsrätten att NB var personligt betalningsansvarig för den förpliktelse som uppkommit genom bolagens förlikning.

7. Hovrätten har upphävt tingsrättens domar och ogillat Stadsholmens talan. Enligt hovrätten har Xperantums förpliktelse inte uppkommit genom förlikningen, utan tidigare, vilket har fått till följd att NB:s personliga betalningsansvar har upphört.

8. Tvisten gäller tidpunkten för uppkomsten av den fordran som ansvaret avser och huruvida de subjektiva förutsättningarna för personligt betalningsansvar föreligger. Om fordran inte anses ha uppkommit genom förlikningen, har det personliga betalningsansvaret för NB upphört på grund av att talan mot honom har väckts för sent.

Personligt betalningsansvar vid kapitalbrist

9. I 25 kap. 13–17 §§ aktiebolagslagen finns bestämmelser som ålägger bolagets styrelse att agera på visst sätt vid tecken på kapitalbrist i bolaget. Om styrelsen försummar någon av de skyldigheterna, ansvarar styrelsens ledamöter solidariskt med bolaget för de förpliktelser som uppkommit under den tid som underlåtenheten består, den s.k. ansvarstiden (18 §).

10. Enligt 25 kap. 20 a § första stycket aktiebolagslagen upphör det personliga ansvaret enligt 18 §, om inte talan om sådant ansvar väcks inom tre år från uppkomsten av den förpliktelse som ansvaret avser (den primära talefristen) eller inom ett år från det att förpliktelsen senast skulle ha fullgjorts (den sekundära talefristen).

11. Den fråga som Högsta domstolen först har att ta ställning till är vid vilken tidpunkt en förpliktelse som omfattas av en senare förlikning ska anses ha uppkommit i den mening som avses i 25 kap. 20 a § aktiebolagslagen.

Allmänt om talefristerna i 25 kap. 20 a § aktiebolagslagen

12. Talefristerna i 20 a § har ansetts utgöra en form av specialpreskription. Innan talefristerna infördes saknades särskilda bestämmelser om preskription av det personliga betalningsansvaret. Ansvarret upphörde då enligt bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130). En fordran på bolagets ställföreträdare kvarstod därför, i likhet med vad som gäller för fordran mot bolaget, i tio år från fordrans uppkomst. Dessutom kunde frågan om personligt betalningsansvar hållas vid liv under en betydligt längre tid än så till följd av lagens bestämmelser om preskriptionsavbrott. Denna ordning ansågs alltför sträng och leda till otrygghet och bristande förutsebarhet för företagare. Den förkortade ansvarstiden i 20 a § infördes därför som ett led i att främja förutsättningarna för företagande genom att underlätta för företagare, vars aktiebolag gått i konkurs eller trätt i likvidation, att återgå till att driva näringsverksamhet (se prop. 2012/13:65 s. 5 ff.).

13. I 20 a § tredje stycket anges uttryckligen att preskriptionslagen inte gäller för ansvarret enligt 18 § (med undantag för ansvarret för regress). Det betyder att talefristerna i 20 a § inte kan förlängas genom att borgenären tillställer styrelseledamoten ett skriftligt krav (jfr 5 § preskriptionslagen). Inte heller kan borgenären med framgång till kvittning åberopa en fordran, om det personliga ansvarret för denna har upphört (jfr 10 § preskriptionslagen).

14. Begränsningen av ansvarstiden i 20 a § innebär inte att det personliga betalningsansvaret i dess helhet för en viss ansvarsperiod upphör, utan endast ansvarret för en specifik förpliktelse som borgenären gör gällande att bolagets företrädare är ansvariga för. Inte heller innebär bestämmelsen att borgenärens möjlighet att göra gällande förpliktelsen mot bolaget påverkas, men om förpliktelsen för bolaget upphör, t.ex. genom preskription, så upphör även det personliga betalningsansvaret för förpliktelsen, s.k. accessorisk preskription. (Se a. prop. s. 12 och NJA 2004 s. 3.)

Tidpunkt för en förpliktelses uppkomst enligt 25 kap. 20 a § aktiebolagslagen

15. Den primära talefristen i 20 a § börjar löpa vid tidpunkten för den aktuella förpliktelsens uppkomst.

16. Vid tillämpningen av 18 § ska uppkomsttiden för en förpliktelse bestämmas med beaktande av ändamålet med regleringen (jfr bl.a. NJA 2009 s. 291 på s. 298 f. och NJA 2013 s. 725 p. 5). Det övergripande syftet med kapitalbristreglerna är att skydda bolagsborgenärerna, och det personliga betalningsansvaret har en tydlig handlingsdirigerande funktion. Vid bedömningen av vilka avtalsgrundade förpliktelser styrelsen ska bära ansvar för, har det betydelse vilka rättsliga och faktiska möjligheter att påverka avtalsförhållandet som har funnits under ansvarsperioden (se NJA 2013 s. 725 p. 9).

17. Till skillnad från det personliga betalningsansvaret enligt 18 § syftar talefristerna i 20 a § inte till att skydda borgenärerna, utan till att tydliggöra och mildra betalningsansvaret för de ansvariga styrelseledamöterna. Det skulle kunna tala för att det personliga betalningsansvaret upphör i enlighet med de principer som gäller vid den allmänna preskriptionen, vilket för avtalsgrundade förpliktelser i princip skulle innebära att treårsfristen skulle räknas från avtalets ingående (jfr Stefan Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, 2 uppl. 2015, s. 195 not 528).

18. Bestämmelserna i 20 a § måste emellertid ses mot bakgrund av det övergripande syftet med det regelverk som de ingår i, och det syftet bör få genomslag även vid tillämpning av 20 a §. Såväl lagtexten som förarbetena (se a. prop. s. 8 och 12) talar också för att en förpliktelses uppkomsttidpunkt enligt 20 a § ska bestämmas på samma sätt som enligt regelverket i stort.

19. Mot bakgrund av vad nu sagts ska uppkomsttidpunkten i 20 a § bestämmas på samma sätt som vid tillämpning av 18 §.

Tidpunkt för uppkomsten av en hyresfordran

20. När det gäller hyresfordringar som avser tid efter inträdet av en ansvarsperiod har Högsta domstolen konstaterat att sådana fordringar är ett utflöde av den risk som uppkom för hyresvärden redan vid ingåendet av avtalet, nämligen att hyresbetalningar skulle kunna utebli. En förpliktelse att betala hyra som grundas på ett hyresavtal som ingåtts före ansvarstidens början ska därför i allmänhet anses ha uppkommit redan genom avtalet. (Se NJA 2013 s. 725 p. 12.)

Betydelsen av att en förpliktelse omfattas av en senare förlikning

21. Om en avtalsgrundad ursprungsförpliktelse under ansvarstiden förändras på ett sådant sätt att den får anses ersatt av en ny, i den mening som avses i 25 kap. 18 § aktiebolagslagen, får detta till följd att en ny talefrist börjar löpa enligt 20 a §.

22. En förlikning kan under vissa förutsättningar innebära att en ny förpliktelse ersätter den gamla (jfr bl.a. Knut Rodhe, Obligationsrätt, 1956, s. 639 ff. och Stefan Lindskog, Betalning, 2 uppl., 2018, s. 122). Det avgörande bör då vara vad bolaget och borgenären har avtalat genom förlikningen (jfr NJA 2012 s. 441 p. 7). Utgångspunkten för bedömningen av när en förpliktelse, som omfattas av en senare träffad förlikning, ska anses ha uppkommit är således de materiella skillnader som inträtt genom förlikningen.

23. Om ett förlikningsavtal enbart bekräftar den tidigare uppkomna förpliktelsen, saknas det anledning att tillmäta förlikningen någon betydelse vid bestämmande av tidpunkten för förpliktelsens uppkomst. Inte heller det förhållandet att en förpliktelse dokumenteras om till följd av förlikningen, t.ex.

genom att fordran fastställs i en dom, medför att det är fråga om en ny förpliktelse.

24. Om däremot villkoren för den ursprungliga förpliktelsen ändras kan detta leda till att en ny förpliktelse har uppkommit, men behöver inte medföra en sådan effekt. Det avgörande är hur väsentliga de materiella förändringarna är, varvid det kan få betydelse vilken riskökning de har inneburit. Frågan blir i vad mån det har skett en förändring av den ursprungliga förpliktelsens identitet (jfr t.ex. NJA 1997 s. 813).

25. Betydelsen av förändringarna måste därefter bedömas med utgångspunkt i vilka faktiska och rättsliga möjligheter att påverka avtalsförhållandet som förelegat vid tidpunkten för förlikningen (jfr NJA 2013 s. 725 p. 9). Om risken med den ursprungliga förpliktelsen redan har realiserats, t.ex. genom att ett hyresavtal har sagts upp till följd av uteblivna hyresbetalningar, saknar i regel även större förändringar som tar sikte på betalningsvillkoren betydelse för bedömningen av tidpunkten för förpliktelsens uppkomst.

26. Innebär förändringarna att omfattningen av den ursprungliga förpliktelsen minskar, t.ex. genom att borgenären efterger en del av fordran eller godtar att denna sätts ned till följd av kvittning, kan detta i sig inte leda till att en ny förpliktelse har uppkommit.

Bedömningen i detta fall

27. Förlikningsavtalet mellan Xperantum och Stadsholmen utgör en slutlig reglering av det hyresförhållande som tidigare hade gällt mellan bolagen. Eftersom förlikningsavtalet endast preciserar hur en redan befintlig skuld ska betalas, kan förlikningen inte anses innebära någon materiell förändring av den ursprungliga förpliktelsen. Att den ursprungliga fordran till följd av hyresförhållandet har satts ned på grund av kvittning saknar betydelse för

denna bedömning. Någon ny förpliktelse har således inte uppkommit till följd av förlikningen.

28. Det anförda betyder att Stadsholmens talan inte har väckts i rätt tid. Hovrättens domslut ska därför fastställas. Vid denna utgång ska Stadsholmen ersätta NB för dennes rättegångskostnader.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Ann-Christine Lindeblad (referent), Dag Mattsson (tillägg), Malin Bonthron och Stefan Reimer
Föredragande justitiesekreterare: Cecilia Andgren

Datum
2019-10-29

Mål nr T 1274-19
Bilaga

TILLÄGG

Justitierådet Dag Mattsson tillägger för egen del följande.

Som framgår av domen ska man bestämma tidpunkten för när en förpliktelse ska anses ha uppkommit vid tillämpning av preskriptionsregeln i 25 kap. 20 a § aktiebolagslagen på samma sätt som man bestämmer om en förpliktelse uppkommit vid tillämpning av regeln om ansvarstid i 25 kap. 18 §. Det innebär att man vid bedömningen av om en förpliktelse har upphört enligt 25 kap. 20 a § – liksom när man tar ställning om en förpliktelse har uppkommit under ansvarstiden – ska beakta det borgenärsskyddande ändamålet med lagstiftningen om kapitalbrist.

Jag ansluter mig i och för sig till detta. Av systematiska skäl ter det sig riktigt att slå fast ett aktiebolagsrättsligt synsätt på preskriptionsfrågan.

I vissa situationer leder det till en mera borgenärsvänlig tillämpning än vad som skulle vara fallet om man i stället utgick från de principer för en förpliktelses uppkomst som brukar tillämpas vid den allmänna preskriptionen.

Samtidigt behöver det inte få så stor betydelse i praktiken. Också enligt allmänna principer för preskription ska sammanhanget och syftet med den tillämpade lagstiftningen ligga till grund för uppkomsttiden; här skulle ändamålet med kapitalbristreglerna få beaktas och inte bara syftet med den

Dok.Id 172087

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

särskilda preskriptionsregeln. Vid den bedömningen kan man ta hänsyn till ett borgenärsintresse på ungefär samma sätt, t.ex. i fråga om innebörden av en viss riskexponering.

I detta mål är det tydligt att det inte spelar någon roll vilken väg man går. Ett resonemang som utgår från traditionella principer för en förpliktelses uppkomst enligt den allmänna preskriptionen skulle se väsentligen likadant ut och ge samma resultat.